

Nota edytorska do reedycji miesięcznika „Europa”.

Łukasz Garbal, Dorota Szczerba

Świadectwa

Łukasz GARBAL, Dorota SZCZERBA

Nota edytorska do reedycji miesięcznika „Europa”¹

Paweł Hertz, Zygmunt Mycielski, Henryk Krzeczkowski, Juliusz Żuławski, Jerzy Andrzejewski. Kilka ważnych nazwisk w dziejach polskiej kultury połączone w jednym czasopiśmie, które mogło być ważne dla polskiej inteligencji. Mogło być, ponieważ nie ukazał się ani jeden jego numer.

„Europa” – bo to o tym miesięczniku mowa – planowana na fali przemian 1956 roku, mogła odegrać ważną rolę w kształtowaniu się polskiej inteligencji. Czasopismo zostało jednak zawieszona decyzją Gomułki przed ukazaniem się pierwszego numeru.

Dziś, po latach, staramy się zrekonstruować pierwszy numer tego czasopisma. Poniżej przedstawiamy notę edytorską do tego wydania (reedycja ukaże się w niskim nakładzie i będzie dostępna w Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie).

* * *

Reedycja planowanego pierwszego numeru miesięcznika „Europa” z punktu widzenia edytora to przypadek szczególny, ponieważ praktycznie jest p i e r w s z ą e d y c j ą pisma. Czasopismo nigdy się nie ukazało, natomiast istnieje korekta szpaltowa (zdeponowana w Bibliotece Narodowej, nr inw. Cym. P. 420.042 A) – która też posłużyła za podstawę niniejszego wydania.

¹ Nota pochodzi z przygotowanej do wydania w małym nakładzie edycji fototypicznej „Europa. Miesięcznik Literacki”, reedycja numeru ze wstępem Marcina Króla, oprac. P. Kłoczowski, red. Ł. Garbal, D. Szczerba, Biblioteka Narodowa i Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza, Warszawa 2007.

Przyjętą przez nas zasadą jest, że nie ingerujemy w tekst – staramy się niczym archeolog udokumentować ówczesne intencje redaktorów pisma, konserwując być może także ich błędy; ponieważ jednak staramy się wydać **z r ó d ł o**, przedstawić losy czasopisma, które mogło w pewien istotny sposób wpłynąć na stan umysłów polskiej inteligencji – **n i e r e d a g u j e m y t e k s t u**, zachowujemy go w postaci obecnej w korekcie. Nie wyręczamy redaktorów „Europy” – nie wprowadzamy zatem własnych poprawek, które niewątpliwie po tych kilkudziesięciu latach musiałyby wyglądać inaczej.

Mamy również w ręku szkolny zeszyt z notatkami redakcyjnymi redaktorów „Europy”. Jest on cennym źródłem poznania ich sposobu myślenia o piśmie i jego roli. Dlatego też część tych notatek udostępniamy w osobnym rozdziale w formie podobizn (skanów), z próbą transkrypcji.

Podobizny w wydaniu fototypicznym „Europy” publikujemy w wielkości 115% (z uwagi na trudną czytelność).

„Europa” nie ukazała się, wiele z planowanych do numeru tekstów znalazło jednak swoje miejsce w druku; niektóre prawie natychmiast (esej Andrzejewskiego² i opowiadanie Dąbrowskiej), inne – zmienione – kilka lat później (np. większość, bo nie wszystkie, z wierszy Ważyka), są jednak i takie, które na druk czekały do wolnej Polski (esej Pawła Hertza).

Szczegółowy wykaz pierwodruków tekstów, które miały znaleźć się w „Europie” oraz zestawienie wersji wierszy Ważyka zamieszczamy poniżej.

Pierwodruki tekstów z pierwszego numeru „Europy”

1. Maria Dąbrowska *Gdzie ty jesteś Joanno?*, „Nowa Kultura” 1957 nr 47.
– Opowiadanie weszło w skład powieści *Przygody człowieka myślącego*, przygot. tekstu z rękopisów E. Korzeniewska, przedm. A. Kowalska, Czytelnik, Warszawa 1970.
2. Adam Ważyk *Wagon, Elegia, Rzeźba prekolumbijska, Album, Mała obsesja, Nieznany dzień, Zabawa w ciemno*.
– Ukazały się w tomie: A. Ważyk *Wagon. Wiersze*, PIW, Warszawa 1963. [Szczegółowe zestawienie różnic poniżej].
3. Jerzy Zawieyski *Notatki o książkach*.
– Dwa zapisy z „Notatek o książkach”, z dnia 24 I 1956 i 8 II 1956 zostały opublikowane w: J. Zawieyski *Kartki z dziennika 1955-1969*, wyb., wstęp i oprac. J.Z. Brudnicki, B. Wit, Pax, Warszawa 1983, s. 70 i 73.
4. Czesław Miłosz *Przekłady z Szekspira. Fragment z komedii „Jak wam się podoba”*
– Druk w: W. Szekspir *Jak wam się podoba (As You Like It)*, w: *Poeci języka angielskiego*, red. H. Krzeczkowski, J.S. Sito, J. Żuławski, t. 1, PWN, Warszawa 1969.

² Za pomoc w odnalezieniu tego tekstu dziękujemy pani Annie Synoradzkiej Demadre.

[Druk tylko fragmentu. Dopiero w 1969, więc ponad 10 lat później. Wśród redaktorów tomu znalazło się dwóch redaktorów „Europy”].

5. Paweł Hertz *Rozważania u wrót falansteru*.

– Druk w: P. Hertz *Patrzą się inaczej*, Pavo, Warszawa 1994, s. 37-45 [z notą od Autora: „Rzecz przedrukowana z przekazanego przeze mnie do Biblioteki Narodowej jedyne zachowanego egzemplarza korekty pierwszego numeru «Europa», który miał ukazać się we wrześniu 1957 roku”]³.

6. Zygmunt Mycielski *Czy muzyka europejska wychodzi z zamkniętego kręgu?*

7. Juliusz Żuławski *O geografii i logice literatury*.

8. Elia Kazan *Scenarzysta i film*

9. Janusz Minkiewicz *Sonet*

Szczegółowe zestawienie różnic w wierszach Ważyka – planowanych do druku w „Europie” oraz opublikowanych w 1963 roku w tomie *Wagon. Wiersze*

Spośród wierszy planowanych do druku w pierwszym numerze „Europy” wszystkie – z wyjątkiem tekstu zatytułowanego *Elegia* – ukazały się drukiem w PRL, w tomie: A. Ważyk, *Wagon. Wiersze*, PIW, Warszawa 1963.

Najważniejsze różnice to obecność w tomie *Wagon* tekstu zatytułowanego *Elegia*, który jest całkowicie inny niż ten planowany do druku w „Europie”, oraz opuszczenie kilku wersów w poemacie *Wagon* (od którego *notabene* pochodzi nazwa całego tomu – warto zauważyć, że tom *Wagon* ukazał się w roku 1963, tj. w epoce „małej stabilizacji”, przed listem „trzydziestu czterech”).

Wersy te stanowią czytelne odniesienie do „ukąszenia heglowskiego” inteligencji polskiej (np. „wyszli z obłędu i dalej są opętani / uwodzi ich rajski obłok który jest maską tyranii”) oraz zależności od ZSRR („Myślisz o innym złomie z którego już nic nie będzie / czas goi rany i obraca idee w obce narzędzie”).

Szczegółowe zestawienie różnic (w pierwszej kolejności wersja z roku 1963 z podaniem numerów stron druku w tomie, w drugiej – oryginał z korekty szpaltowej „Europa” – wiersze podajemy z kolei w porządku druku przewidzianym w miesięczniku, w którym na czołowym miejscu miał znaleźć się tytułowy poemat *Wagon*):

Wagon – s. 11-16

Ten pochód orficki // „Europa”: Ten gomon orficki

[gomon – w staropolszczyźnie „kłopot, hałas” – przyp. Ł.G.]

te zgrywające się oczy // „Europa”: Te zgrywające się oczy

[mała litera // wielka litera]

Świadectwa

Słupy biegną do tyłu // „Europa”: słupy biegną do tyłu
[wielka litera//mała litera]

barierą lat odcięci // „Europa”: barjerą lat odcięci

król-błazen // „Europa”: król błazen

[cenzura przepuściła sygnały o NKWD! „w tych nieobecnych oczach świecą dalekie śniegi”? – przyp. Ł.G.]

Przerzucasz grubą powieść // „Europa”: przerzucasz grubą powieść
[wielka litera//mała litera]

inni się rozszczępią na doświadczenie i wiarę // „Europa”: inni się rozszczępią na doświadczenie i wiarę / wyszli z obłędu i dalej są opętani / uwodzi ich rajski obłok który jest maską tyranii

[opuszczenie w wydaniu z 1963 dwóch wersów]

nieprzeczonej rzutkości // „Europa”: nie przeczonej rzutkości

po wiśniowym sadzie / Czujesz jak żona // „Europa”: po wiśniowym sadzie / czujesz jak żona

Myślisz o innym złomie z którego już nic nie będzie // „Europa”: Myślisz o innym złomie z którego już nic nie będzie / czas goi rany i obraca idee w obce narzędzie / Widzisz aleję wierzbową [...]

[opuszczony jeden wers; bez interlinii!]

gwizdże wniebogłosy // „Europa”: gwizdże w niebogłosy

sierpień – wrzesień 1957 // „Europa”: *Sierpień – wrzesień 1957*

Wiersz zatytułowany *Elegia* z tomu *Wagon* (s. 21) jest zupełnie innym tekstem od wiersza o tym samym tytule z *Europy*

[Incipity: Od gniewu do pogardy łatwo się przechodzi // „Europa”: Pościgowce przebiły się przez noce czarne]

Rzeźba prekolumbijska – s. 7

Tekst identyczny, w „Europie” brak tylko datowania, które jest w tomie *Wagon*:
styczeń 1957

Album – s. 5-6

Wiersz otwierający tomik *Wagon*

parzące kolory // „Europa”: patrzące kolory
[literówka?]

Garbal, Szczerba Nota edytorska do reedycji miesięcznika „Europa”

To jest Bretonka // „Europa”: To jest normandka

Wspinałem się po nich // „Europa”: Wdrapywałem się po nich

Kolejne wiersze w porządku z „Europy” – *Mała obsesja*, *Nieznany dzień*, *Zabawa w ciemno*, identyczne z tekstami z „Europy”. Bezpośrednio po tych tekstach występuje najbardziej zmieniony w wydaniu książkowym (trzy wykreślone wersy w porównaniu z „Europa”) *Wagon*, otwierający partię wierszy Ważyka w „Europie”.

Mała obsesja – s. 8

Identyczny z tekstem w „Europie”

Nieznany dzień – s. 9

Identyczny z tekstem w „Europie”

Zabawa w ciemno – s. 10

Identyczny z tekstem w „Europie”

(kwerenda – Łukasz Garbal)

Abstract

Łukasz GARBAL, Dorota SZCZERBA

Adam Mickiewicz Museum of Literature (Warsaw)

Editorial, *Europa Monthly* (Reissued)

Paweł Hertz, Zygmunt Mycielski, Henryk Krzeczowski, Juliusz Żuławski, Jerzy Andrzejewski, Adam Ważyk: several names of importance for Polish culture, gathered together in a single periodical that could have been important to Polish intelligentsia. Not a single issue of that periodical was published, though.

The presently published editor's note to a prepared phototypic issue tells a short story on what happened with the texts from the first issue of *Europa monthly* which finally remained unpublished. Some of them became circulating among readers, in different political conditions and, sometimes, in an altered version – one example being Ważyk's poems whose 'vicissitudes' are discussed in detail.